

Nogle noter om K.E. Løgstrups og Villy Sørensens opfattelser af kristendommen fra 1995

Erik Christensen

I løbet af de sidste år har afdøde teologiske professor K. E. Løgstrup nærmest opnået guruagtig status i dele af de teologiske og filosofiske miljøer (se f.eks. Niels Thomassen i Information 27.12.94 Hvad vil Løgstrup?). Nogle har kaldt ham den mest originale danske filosof siden Kierkegaard.

Interessen for både filosofi og kristendom er stærkt stigende, og manges indgangsvej til en forståelse af kristendommen går over filosofien i disse år. Det har det også delvis gjort for mig selv. Mange har efterhånden kastet sig ud i en filosofisk diskussion af Løgstrups ideer, få har i de senere år forholdt sig kritisk til hans kristendomsopfattelse. En sådan kritisk diskussion er så meget mere påkrævet, fordi Løgstrup er ved at få ukritisk mode-status i mange kredse. Løgstrup mente selv, at han gjorde op med en kierkegaardsk paradoks-religiøsitet. Efter min mening er der meget der tyder på, at han selv blev hængende i en sådan paradoks-religiøsitet, hvilket er i modstrid med kristendommens ”kilde” og ”kerne” en forståelse af Jesus’ virksomhed og budskab.

Når jeg føler et behov for at diskutere Løgstrups tænkning hænger det også sammen med, at jeg i mange år har haft et ambivalent forhold til hele hans filosofi, person og virksomhed. I skiftende perioder har hans filosofi både virket øjenåbnende og begrænsende. I dag ser jeg modsætningerne og begrænsningerne i hans syn på kristendommen set i forhold til mit eget behov for at finde ord for en nutidig psykologisk-samfundsmæssig forståelse af kristendommen.

Min første inspiration fra Løgstrup

Første gang jeg stiftede bekendtskab med Løgstrups tænkning var som elev på Askov Højskole i vinteren 1965-66, hvor jeg bl.a. læste Løgstrups artikel om ”Højskolens nye fronter” (1961)¹, som af mange højskolelærere blev betragtet som det moderne grundtvigianske manifest for højskolen. Heri gives en moderne udlægning af et ”historisk-poetisk menneskesyn”, hvor højskolens aktuelle

modspillere udpeges som værende et naturvidenskabeligt, et eksistentiaalistisk og et ideologisk menneskebillede.

Da jeg siden begyndte at læse på universitetet, blev mit kendskab til Løgstrup en vigtig murbrækker og kritikgrundlag overfor en hegemonisk værdirelativistisk ideologi på Institut for Statskundskab på Århus Universitet. I modsætning til højskolen var politik her en videnskabelig disciplin i et departement, hvor etik og politisk engagement forståelsesmæssigt fik en helt anden plads, og hvor instrumentelle, styrings- managementagtige dele af den politiske virksomhed i stigende grad blev dyrket. Det var en diplomat- og embedsmandsskole i støbeskeen, jeg var havnet i. Det var svært og ikke videre populært at sætte sig op imod værdirelativismen. Vi måtte på det tidspunkt hente hjælp på det teologiske fakultet (Jørgen K. Bukdahl) for at få Habermas introduceret i den politiske videnskab. Her var Løgstrup en af de få (i Politica 1969)², der talte vores professorer (Poul Meyer) imod og udmalede en helt anden tilværelsesopfattelse, en opfattelse der med dagens udtryk på en gang virkede præ- og postmodernistisk. Hans opposition og dialog med vores professorer skabte en mulighed og et rum for os, der tumlede med oppositionelle tanker.

Det der imponerede ved Løgstrups indsats i de år, var en helt unik evne til at igangsætte og stimulere væsentlige samfundsmæssige debatter. Han forsøgte i utallige samfundsdebatter på en gang at finde fælles forståelse med ateistiske videnskabsmænd, kunstnere og filosoffer, at gå i dialog med dem og fremlægge sine situationsbestemte religiøst inspirerede tydninger af mange kunstneres og meddebattørers værker. På den måde aftvang han stadig større respekt i mange kredse, og fik mange til at interessere sig for kristendommen som en af vores kulturs væsentligste tydningsgrundlag.

Debatten om ”økonomisk og politisk magt”, som blev ført i 1969 i tidsskriftet Vindrosen 3 på grundlag af et stort essay af Løgstrup, var et godt eksempel på en alt for sjældent forekommende dialog mellem politikere og intellektuelle om de grundlæggende magtstrukturer i samfundet. På grundlag af John Kenneth Galbraiths analyse af ”Det nye industrisamfund” kom Løgstrup her frem til, at den eneste måde man i fremtiden kunne styre det moderne industrielle system, var at gøre alle borgere demokratisk ”delagtige i den moderne magtudøvelse.” ”Frihed fra den moderne økonomiske magtudøvelse, kan man få ved at unddrage sig det industrielle system”. ”Delagtige i magt kan vi kun blive på politisk vis”. Det betød, at Løgstrup principielt gik ind for skabelsen af en

socialistisk markedsøkonomi. Et sådant synspunkt skabte røre og blev kommenteret af samtlige politiske partiers ledere (bl.a. Jens Otto Krag, Hartling), flere af erhvervslivets ledere, nationaløkonomer og studenteroprørere. Det blev vist den eneste gang Vindrosen (som spillede en fremtrædende rolle i studenteroprøret) formåede at være demokratisk platform for næsten alle sider af det danske samfundsliv. Det helt særegne ved denne debat (som i mange henseender stadig er indholdsmæssig aktuel) var også formen. Det lykkedes Løgstrup, ved at fremhæve den samfundsmæssige situations modsætningsfyldthed og legitimiteten af forskellige synspunkter, at få sine meddebattører til sagligt at reflektere over egne grundsynspunkter.

Mit møde med Løgstrup i Askov konflikten

Løgstrups outsider- og guruagtige rolle for mig blev imidlertid afgørende rystet ved mit personlige møde med ham på Askov Højskole i sommeren 1970. Her var jeg som studerende at være lærer på et sommerhold. Det var midt i det store opgør på Askov Højskole, der resulterede i en forstanderafskedigelse og udrensning af et mindretal af lærere. Løgstrup sad i Askov Højskoles bestyrelse og spillede den ideologiske hovedrolle i denne udrensning. Et samfundskritisk højskolesyn stødte sammen med et mere traditionelt. På et fællesmøde mellem lærere og bestyrelse, var det chokerende at opleve, hvor lidt interesse i og fornemmelse Løgstrup havde af konfliktens dybere rødder og den konkrete situation. Det var som om, han en gang havde dannet sig en meget fast mening om nogle personer og tingenes sammenhæng, hvorefter virkeligheden så skulle passe til dette billede. Hvordan og hvorfor kunne en professor i etik, der på en fascinerende måde havde overbevist mig om en situationsbestemt etiks gyldighed, i den grad mangle situationsfornemmelse? Løgstrup havde stor autoritet i hele det politiske og folkelige "establishment". Ingen i det "gamle grundtvigske Danmark" turde rigtig modsige ham, Når han i Politikens kronik 4 udråbte sine modstandere som fanatikere. For mig at se, var det ham, der optrådte fanatisk og dæmonisk, hvilket betød, at min interesse for og tilliden til hele hans filosofi svandt. Hvorfor kunne han optræde så kynisk og fanatisk i en politisk magtkamp? Det var lidt af en gåde, et paradoks for mig.

En sådan oplevelse bed sig fast. Jeg var "færdig" med Løgstrup. I mange år læste jeg ikke et ord Løgstrup, skænkede han ikke en tanke. Først da han var død, Hans Metafysik bøger var udgivet og jeg selv i begyndelsen af 1980'erne blev fanget ind i en faglig og personlig afklaringsproces, begyndte jeg at læse Løgstrup. Da overvandt jeg min modstand imod at lade mig påvirke og belære

af hans særprægede forståelsesform. Og her fik han igen lidt af den samme gamle murbrækker- og øjenåbner-rolle for mig ved at sprænge en fasttømret samfundsvidenskabelig tænkemåde om natur, etik og metafysik. Det var en situation, hvor jeg havde klaustrofobiske fornemmelser i et teknokratiseret og lukket samfundsvidenskabeligt konstrueret rum. Her meldte sig strømme af min tidlige ungdoms livsanskuelsesmæssige indsigter formidlet af Løgstrup som en befrielse.

Min anden inspiration fra Løgstrup

Ved en mere systematisk fordybelse i Løgstrups forfatterskab og virksomhed forstod jeg nu i højere grad Løgstrups konsekvente og meget beundringsværdige hele livsprojekt: Som kristen filosof i en gennemsekulariseret verden på alle områder at modsige og udfordre den politiske og filosofiske tidsånd. Hvor mange stort set havde reserveret kristendommen til individuelle eksistensvalg om søndagen, og overladt videnskaben, filosofien og politikken til den moderne sekulariserede verden, forsøgte Løgstrup stædigt at argumentere for en fæmenologisk tolkning af menneskelivet i alle dets afskygninger og dimensioner, som naturligt lagde op til en religiøs tydning.

Det centrale i hele Løgstrups filosofi og tænkning var et livslangt opgør med den dominerende transcendental- og bevidsthedsfilosofi. Vi tror på den selvberørende bevidsthed og reducerer derved natur og univers til omgivelse i stedet for at betragte det som ophav. Det kom måske mest klart til udtryk allerede i Løgstrups disputats.⁵ Mestertænkeren Kant, der ved sine kategorier ville give det udseende af, at vi skabte virkeligheden, står som Løgstrups store modspiller hele livet – mens Jesus figuren for Løgstrup viser, hvordan livet egentlig er: Vi skaber ikke selv livet, men skal tage imod det og behandle det som en glædelig gave, der til stadighed skal gives videre i en fortsat livsfornyende skabelsesproces. Det skabte må ses og placeres i dette rette forhold til den skabende livsproces.

Løgstrups filosofisk-etisk geniale træk i 1950'erne- og 1960'erne var hans formulering af begrebet ”suveræne livsytringer”. Det skete ved en fæmenologisk destillerings analyse af Jesus-figuren, hvor man netop ser disse livsytringer udfoldet i idealtypisk forstand. Løgstrup frigjorde dem, og viste at disse fænomener var kendt af alle mennesker. De var rent humane og kunne underkastes en psykologisk og filosofisk beskrivelse, hvilket betød, at han for alvor brød ud af de teologiske murer og betød, at ”Den etiske fordring” (1956) 6 langsomt blev en bestseller.

Min samfundsvidenskabelige forståelsesform blev ved genlæsning af Løgstrup udvidet på flere punkter: 7 1. Løgstrups lære om sansning og natur var et væsentligt element i en nyorientering af min naturopfattelse. 2. Hans tale og begrebsliggørelse af "de suveræne livsytringer" var for mig med til at sprænge et endimensionalt rationalistisk menneskebillede i samfundsvidenskaberne. 3. Hans forestilling om dagligsprogets grundlæggende erkendelsesmæssige betydning kunne bruges til en radikal relativisering af videnskaberne. 4. Og endelig var hans formulering af en "deskriptiv metafysik" og argumentation for en religiøs totaltydning med til åbne øjnene for muligheden af, at religionen kunne få en ny samfundsmæssig betydning.

Det førte mig til at stille det spørgsmål, om man ikke kunne forestille sig, at kristendommen kunne blive en væsentlig kulturfaktor i afviklingen af kapitalismen som samfundsmæssig produktionsmåde, på samme måde som dele af kristendommen jo uden tvivl havde været en meget væsentlig faktor for etablering af kapitalismen, således som Max Weber beskrev det. Noget sådant ville kunne blive tilfældet, hvis det lykkedes at mobilisere de træk og forståelser i kristendommen, der kunne danne grundlag for udvikling af en ny økologisk bæredygtig produktionsmåde. Her så jeg Løgstrups kristendomsforståelse som en mulighed.

Hvad er kristendommens "kerne"?

Siden har jeg, som så mange i disse år, været optaget af at komme til en nærmere afklaring af, hvad kristendommens "kerne" egentlig er. Det kræver, at man går til den egentlige "kilde", forsøger at forstå Jesus historiske liv og skæbne bagom de kirkelige, politiske og filosofiske spekulationer om ham. Et ideelt set umuligt projekt, men helt nødvendigt projekt for alle reflekterende moderne mennesker, der ikke blot vil reproducere de etablerede og traditionelle dogmer om kristendommen. Det er blandt andet inspireret af Villy Sørensens originale forsøg på en historisk-psykologisk aktualisering af Jesus figuren. 8 Hvis man i det perspektiv genlæser Løgstrup, begynder sprækkerne og paradokserne i Løgstrups tænkning at myldre frem. Det behøver ikke uden videre at ses som en svaghed, hvis man ikke er systemfilosof, som Løgstrup ikke var. Men på mig virker det som om Løgstrup på trods af nytænkning blev hængende i en kierkegaardsk paradoks-kristendom, som han egentlig foregav at gøre op med, og samtidig i høj grad var fanget af en luthersk ortodoksi og dogmatik.

Hvis kernen i kristendommen er en forståelse af og forholdet sig til Jesus forkyndelse er det væsentlig at afdække Løgstrups opfattelse af Jesus.

Løgstrups modsætningsfyldte forståelse af "Guds rige"

Jesus er baggrundsfiguren for forståelsen af "de suveræne livsytringer" (tillid, barmhjertighed, åbenhed og indignation) Jesus fremstilles af Løgstrup som "det sande menneske" – det mest "realistiske, "umystiske" og usværmerske" menneske, der har levet" 9. "Det paradoksale er, at vi lever, ikke at Jesus af Nazareth levede". De suveræne livsytringer er en integreret del af livet, og bryder hele tiden spontant frem i og blandt mennesker. I den forstand mente Løgstrup, at "Guds rige" altid er til stede blandt mennesker. Jesus budskab bliver altså af Løgstrup fremstillet som helt naturligt, let forståeligt og let realiserbart. Vi kender det nært og grundlæggende fra vores eget liv. Og det svarer til skildringerne i evangelierne af Jesus møde med almindelig mennesker, som spontant troede og omvendte sig.

Over for denne fremstilling af Jesus figuren står en anden mere gådefuld og fremmed figur hos Løgstrup. Jesus forkyndte ganske vist "Guds rige", men et rige, der var kommet i "dets historiske engangskaraktet", siger Løgstrup. Derfor kan vi "heller ikke slutte fra den måde Jesus forkyndte Guds rige, til hvordan det i dag skal forkyndes". For vi er ifølge Løgstrup "ikke kaldede til at iværksætte Guds rige, det er vi fri for, for det er sket med Jesus af Nazareth" 10 "Guds rige er ikke forestående, som det var, da Jesus levede, og det kan ikke være i frembrud, som det var i Jesu tale og gerninger" I dag "forkynder vi hvad der evigt er sket". Det er mystisk og gådefuld tale. Jesus forkyndelse bliver gjort til noget fjernet og fremmedartet.

På sine gamle dage gik Løgstrup faktisk så langt som at sige, at Jesus "budskab er for radikalt til at kunne tilegnes". Forkyndelsen "kan ikke indoptages i vor natur, men forbliver uden for den" 11. I nogle sammenhænge fremstilles Jesus som det sande og naturlige menneske, andre gange som en fjern historisk guddommelig figur, hvis budskab strider imod den menneskelige natur.

Mennesket er ifølge Løgstrup placeret i en antropologisk splittethed. Samtidig med at mennesker via "de suveræne livsytringer" spontant har mulighed for at se og identificere sig med Jesus som

”det sande og normale menneske”, findes der hos mennesker også tendenser til at hylde sig i nogle ”totalillusioner” eller ”grundindbildninger”¹². De består i, at vi normalt forestiller os, at ”vi skylder os selv vores tilværelse” og at vi lever evigt”, kan undgå tilintetgørelsen (døden). Løgstrup går så langt at sige, at ”vi aldrig nogensinde kan få ombragt grundindbildningerne, dertil er de for sejlivede”. Man må stille det naive spørgsmål. Hvorledes er det egentlig lykkedes Løgstrup at gennemskue dem?

På den ene side siger Løgstrup altså, at Jesus-figuren giver det mest sande udtryk for vores liv, hvilket alle umiddelbart kan forstå, hvorfor en religiøs tyding med et filosofisk udtryk må anses for naturlig. Samtidig siger han, ”en religiøs totaltyding er os fjerne og uvedkommende”, og at mennesker altid vil være hildet i nogle illusioner. Her er det igen Jesus og Kant, der synes at have kæmpet i en paradoksal uafklaret kamp i Løgstrups forestillingsverden. Det kunne næsten se ud som om det var Kant, der sejrede over Jesus. At troen på Jesus budskab var for svag, når det kom til stykket.

Havde Løgstrup en arvesynds forståelse?

I debatten om forståelsen af Løgstrups kristendomsforståelse er det blevet hævdet (Hans Hauge 13), at Løgstrup ikke havde en kristologi – ikke gjorde sig nogle tanker om Kristus som den opstandne frelser. Heroverfor er det som reaktion fremført (Ole Jensen og Svend Bjerg) 14, at hele Løgstrups tænkning var styret af hans teologiske syn og at alle ændringer i hans filosofi blev fulgt op af ”kristologiske” perspektivforskydninger. Det sidste standpunkt har nok mest for sig, men det lukker netop samtidig i sit teologiske forsvar for Løgstrup af for en diskussion af det modsætningsfyldte og uklare Jesus-billede, som er påvist af Hauge.

I forbindelse med afslutningen af sin metafysik kastede Løgstrup 15 sig ud i mere traditionelle dogmatiske spekulationer, hvor Jesus figuren fortøner sig i en uforståelig kristologisk begrebsgymnastik. Her nøjes Løgstrup ikke med en forståelse af ”gudsrige” som de suveræne livsytringer, men taler nu også om ”et gudsrige” som Gud opretter ved afslutningen af historieførløbet”. Det siges at være noget, som eksisterer i ”Guds evighed”, som han vil tilvejebringe efter vores død. Han indrømmer, at ”at tanken om en kosmisk vending er i strid med alle erfaringer.” Løgstrup bliver her spekulativ-metafysisk, hvor han taler om et evigt rige uden for

tid og rum, hvor der sker ”en genrejsning af alt hvad der uretfærdigt er lidt for på jorden”. Her falder Løgstrup i den fælde, som mange kristne før er blevet fanget i at skitsere en spekulativ harmonitilstand efter døden som kompensation for uretfærdighederne her i livet. Man kan forstå Løgstrup således, at det ”guds rige”, der eksisterer før døden, skal vi egentlig ikke interessere os for. ”det er allerede sat i værk”, men kan aldrig komme til fuld udfoldelse på grund af menneskets indbyggede splittethed. Derimod kan vi knytte et håb til ”et gudsrige” efter døden, der giver oprejsning for at det uretfærdige i denne verden. Løgstrup giver selv udtryk for, at han med sin skabelsesfilosofi gør op med en ”pilgrimsmytisk kristendomsopfattelse”: At dette liv kun har betydning i forhold til et kommende evigt liv. For mig at se bliver han stadig hængende i denne traditionelle kristne forståelsesfigur.

En teolog (Svend Bjerg) har i en tolkning af Løgstrup sagt, at der bag hele hans tænkning lå et arvesyndsdogme. Det har jeg ikke selv tidligere tænkt ved læsning af Løgstrup. Men det er måske nøglen til forståelse af Løgstrups kierkegaardsk paradoks-religiøsitet og viser samtidig svagheden ved hans kristendomsopfattelse. Hos Jesus kan man ikke finde antydning af en forestilling om arvesynd som barrierer for omvendelse. Han så og appellerede tværtimod hele tiden til menneskers ”gudebilledlighed”, evnen til tro og forvandling af sig selv. At Løgstrup synes bundet af en ”arvesyndsforestilling” må tilskrives den senere kristelige dogmatik fra Paulis over Augustin og til Luther.

Kampen mellem Jesus og Kant

Set i et lidt større perspektiv synes det som om Løgstrup hele livet kæmpede med den samme problematik: Kampen mellem Kant og Jesus om opfattelsen af erkendelsen og livet. Det var hovedproblemet i disputatsen og var også et hovedproblem i Metafysikken. Skønt Jesus (næsten) får en plads i den menneskelige natur igennem de ”suveræne livsytringer”, lykkedes det ikke at fortrænge Kant. Ham argumenteres der stadig ihærdigt imod, men hans bevidsthedsfilosofi bliver ejendommeligt nok indirekte nærmest gjort til den del af den menneskelige natur, igennem en naturligørelse af det Løgstrup benævner som menneskets ”totalillusioner” og ”grundindbildninger”.

Løgstrup ender sine dage med at skrive en stor Metafysik, hvor Jesus indtager en ejendommelig gengemt rolle, og hvor han ikklædes en uforståelig kristologi. Ud fra hans livsprojekts karakter ville det måske have været mere konsekvent, hvis han med sin fæmenologiske metode havde forsøgt at destillere nye social-psykologiske tolkninger og indsigter ud fra Jesus-figures budskab og forkyndelse. Det er mærkeligt at et sådant arbejde ikke er blevet gjort af teologer, men af humanisten Villy Sørensen. Igennem hans dybtgående historiske afdækning og tekstfortolkning lykkes det at fremvise nye sider og forståelser af Jesus, fordi han ikke er hæmmet af traditionel teologisk begrebsdogmatik. Det hænger antagelig sammen med at der i en hel generation af teologer (dialektiske teologer) har været for få, der har været anfægtet, optaget af og stadig forundret over Jesus-figuren, og fremhævet den, som det centrale i kristendommen. Nogle har sikkert været bange for at blive beskyldt for at være umoderne ved at udtrykke synspunkter, der kunne minde om tidligere periodes teologiforståelse (liberal teologi). Som i andre videnskaber er der måske også her ved at ske et paradigmeskift.

Behovet for en religiøs vækkelse?

I menneskenes historie har store omvæltningsprocesser altid været forbundet med ændringer af menneskers religiøse opfattelser. Hvad betyder kristendommen i en sådan sammenhæng? Historisk skete omlægningen af landbruget i forrige århundrede i sammenhæng med en folkelig religiøs vækkelse. På samme vis er arbejderbevægelsens start udtryk for en politisk vækkelse, som havde stærke "pseudo-religiøse" træk. I dag står vi overfor tilsvarende opgaver og udfordringer. De næste 50 år vil efter manges mening være præget af store og i dag helt uoverskuelige omvæltninger i forbindelse med forsøgene på at omstrukturere vores samfund til en økologisk bæredygtig produktionsmåde. Det kan i Danmark ikke ske uden en nedgang og ændring i materielt forbrug af en lang række produkter, som vi i dag synes er naturlig. Overfor sådanne udfordringer er det centralt, hvilken mentalitet og livsstemning, der lykkes kollektivt at udvikle ud fra vores kristne kulturgrundlag. I Løgstrups teologi ligger væsentlige elementer til en formulering af en egentlig øko-teologi. Samtidig synes han ejendommelig låst fast i et syn på menneskets indbyggede splittethed. De suveræne livsytringer optræder som ramme og grundlag for det hele, men nogen evolutionær forvandlende kraft på og i den menneskelige natur synes der ikke rigtig at være i Løgstrups forestillingsverden. Er en tro på det ikke en nødvendighed set i forhold til de udfordringer vi står overfor? Og strider Løgstrups statiske antropologi (som kan ses som indeholdende et ny

formuleret arvesyndsdogme) ikke med en antagelse om, at der med Jesus er startet en ny etisk-social-politisk læreproces i menneskenes historie for snart 2000 års siden, som nu må tage nye former.

Villy Sørensens Jesus forståelse

Heroverfor forekommer Villy Sørensens Jesus fortolkning mere livgivende og opløftende. Her antydes, at Jesus samtidig med at han var en konkret historisk person (profet) med et konkret budskab til det jødiske folk lagde grunden til en ny mere universel socialpsykologisk livsforståelse, som er grundlaget for hele vores kultur. Af Jesus budskab blev der hurtigt skabt en kirke med et præsteskab og en lang række dogmer. Efter 300 år endte det med et "ægteskab" med den romerske stat, hvorefter kirke og stat forvaltede den kollektive autoritet i samfundet. Luther står som en imponerende paradigmatiske figur i den historiske personliggørelses- og sekulariseringsproces i forhold til kirken. Men hans revolution blev hurtigt standset, og der blev lavet nye dogmer. Hvis sand kristendom er at komme til bevidsthed om "gudsriget" "i" og "mellem" os alle, som Jesus forkyndte, må denne reformations- og sekulariseringsproces- og frigørelsesproces fortsætte i nye former af personlige/kollektive og politisk/økologiske bevidstgørelsesprocesser. Vi er stadig del i en skabelsesproces. Jesus var en genial mental og social-psykologisk frelser forud for sin tid, idet alle hans formaninger gik på, hvordan liv lykkes, og hvilke mekanismer, der destruerer det. Når mennesker kommer til bevidsthed om disse grundlæggende mekanismer har de i stadig mindre omfang brug for ydre autoriteter (afguder) i form af kirke, stat, marked, videnskab og ideologier til at udstikke retningslinjer, hvad der er ondt og godt, rigtig og forkert. Mennesket bliver personliggjort, individualiseret i sammenhæng med at det finder "gudsriget" mellem mennesker og i forhold til naturen. Det er det kristne – man kunne kalde det et anarkistisk selvforvaltnings-evangelium – jeg læser ud af Jesus-figuren. Men det er forståelser som altid har været kontroversielle i de forskellige kirker. Det er sådanne kristendomsopfattelser, man kan finde elementer af hos både Grundtvig og Kierkegaard, og Grønbech, men som ikke rigtig lykkes Løgstrup at udtrykke, fordi han er fanget af en traditionel luthersk kristendomsopfattelse, hvor den kristologiske spekulation og begrebsmølle til sidst fik frit løb.

Løgstrup som konservativ traditionsvogter

Der er ingen tvivl om Løgstrups originalitet og kreativitet som religionsfilosof. Hans tænkning er i en vis forstand radikal anderledes i forhold til den dominerende filosofi i hans periode. Men samtidig var en også en konservativ traditionsvogter i sit syn på både kirke, videnskab og højskole. Da det kom til røre i kirken (den økumeniske bevægelse), i højskolen (Askov-oprøret) og på universitetet (studenteroprøret), stod Løgstrup som en meget traditionel institutions-forsvarer.

Gå man hans argumenter efter i alle tre opgør er det påfaldende, at han begrundet sin stilling principielt og kommer til at idealisere de institutioner han forsvarer, samtidig med at han ofte frakendte sine modstandere seriøse motiver. Det gamle universitet, han selv kendte i form af en kold magtbalance mellem feudalherrer (professorerne), der vogtede over deres imperier og ansættelser, får pludselig et meget sagligt skær i kampen imod de politiserende studenter og yngre lærere.

Der findes træk i Løgstrups tænkning, der peget på én meget fundamental kultur- og civilisationskritik i lighed med Vilhelm Grønbechs. Men han var ingen Kierkegaard, der helt anderledes radikalt satte hele sin eksistens og person ind i et kirke- og tidsopgør eller en Grundtvig, der også satte sig op imod den herskende kirke og videnskab og igangsatte en social bevægelse.

For mange herunder mig selv er en nærmere fordybelse i kristendommen gået over filosofien, hvor Løgstrup langt på vej har været en inspirerende vejleder. I en tid hvor kristendommen stod svagere var det naturligt for intellektuelle at gå over filosofien for at finde ud af, hvad kristendom er. I dag hvor åbenheden i mange kredse er meget større kan vejen over Løgstrup måske også blive en omvej. Man løber sig let en række filosofiske staver i livet, bliver lammet af kierkegaardske paradokser og forvirret af kristologiske begrebsmøller. Hvorfor ikke gå direkte til "kilden" (Jesus). Læse og prøve at forstå ham. Villy Sørensen har udgivet en glimrende studiehåndbog, der åbner op for forskellige fortolkninger og giver teksten en historisk kontekst.

Noter:

1. K. E. Løgstrup: Højskolens nye fronter i Højskolen til debat under red. Af Johannes Rosendahl. København 1961.
2. K. e. Løgstrup: Politik og etik. *Politica* nr. 1. 1969.
3. Debat om Økonomisk og politisk magt. *Vindrosen* nr. 3, 4 og 5. 1969.
4. K. E. Løgstrup: Den overkommelige destruktion. *Politiken* (kronik) 6.10.70.
5. K. E. Løgstrup: Den erkendelsesteoretiske konflikt mellem den transcendentalfilosofiske idealisme og teologien. København 1942.
6. K. E. Løgstrup: Den etiske fordring. København 1956.
7. Erik Christensen: Nye værdier i politik og samfund. 1990.
8. Villy Sørensen: Jesus og Kristus. Gyldendal 2. udg. 1993.
9. K.E. Løgstrup: Opgør med Kierkegaard. Gyldendal 1968. s. 21-26.
10. Hjælp og herske. De store ords teologi. Red. Ole Jensen m.fl. 1972.
11. K. E. Løgstrup: Udfordringer. Forlaget mimer. 1988. s. 36-38.
12. K. E. Løgstrup: Skabelse og tilintetgørelse. *Metafysik IV*. 1978- s 69-80.
13. Hans Hauge: K.E. Løgstrup: En moderne profet. 1992.
14. Ole Jensen: Sårbar usårlighed. Gyldendal 1994 og Svend Bjerg: Århusteologerne 1994.
15. K. E. Løgstrup: Skabelse og tilintetgørelse. 1978. Sidste kapitel s. 225-263.